

No: 340 – Mahreç İşareti

SÖKE KÖRÜKLÜ ÇİZMESİ

Tescil Ettiren
SÖKE BELEDİYESİ

Bu coğrafi işaret, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında 11.04.2017 tarihinden itibaren korunmak üzere 10.04.2018 tarihinde tescil edilmiştir.

Tescil No	: 340
Tescil Tarihi	: 10.04.2018
Başvuru No	: C2017/025
Başvuru Tarihi	: 11.04.2017
Coğrafi İşaretin Adı	: Söke Körüklü Çizmesi
Ürün / Ürün Grubu	: Çizme / Halılar, kilimler ve dokumalar dışında kalan el sanatı ürünleri
Coğrafi İşaretin Türü	: Mahreç işareti
Tescil Ettiren	: Söke Belediyesi
Tescil Ettirenin Adresi	: Konak Mah. Kocacami Sok. No:9, 09200 Söke / AYDIN
Coğrafi Sınır	: Aydın ili Söke ilçesi
Kullanım Biçimi	: Coğrafi işaret ibaresini taşıyan ve örneği aşağıda yer alan etiket, çizmenin konç kısmının iç tarafında yer alacaktır.

Ürünün Tanımı ve Ayırt Edici Özellikleri:

Söke Körüklü Çizmesi, sayası ve taban astarı dana derisinden, astarı keçi derisinden, tabanı ve ökçesi ise köseleden üretilen; “Baklava (Akordeon) körük” ve “Düz körük” çeşitleri olan geleneksel üretim yöntemlerine sadık kalınarak tamamen elde üretilen sağlıklı bir ayak giyimidir. Orijinal deri renkleri siyah, kahverengi ve bordodur. Her biri 3-4 cm olan körük kıvrımları ile şekillendirilen konçların yüksekliği yaklaşık 46-47 cm, körük aralığı ise 3-4 cm’dir.

Çizmenin Söke’de doğuşu ve yurda dağılışı mübadele sonrası Girit’ten Söke’ye yerleşen Hüseyin Rıfat Oral’ın (Sağır Usta) çizme zanaatını Söke’ye taşımasıyla başlar. Yörede, özellikle tarım ve hayvancılıkla (celeplikle) uğraşan arazi sahipleri (beyler) at binmeyi kolaylaştıran; doğallığı, rahatlığı ile yaz-kış giyilebilmesi, çıkardığı ses (gıcırta) ile mekâna gelindiğini belli etmesi ve ayakta duruşuyla giyene özgüven vermesi gibi özelliklerinden dolayı Söke Körüklü Çizmesini benimsemişlerdir. Sağır Usta’nın Söke’de çizme üzerine yaptığı işler büyük ilgi görmüştür. Tarihi bilgiler Sağır Usta’nın Ankara Süvari Alayı’nın tamamına çizme yapıp gönderdiğini yazmaktadır. Kurtuluş mücadelesine destek veren efeler ise Yunan işgalinden birkaç yıl öncesinde bu çizmeleri kullanmaya başlamışlardır. O tarihten günümüze efe kostümlerinin ana parçalarından biri olmuş körüklü çizme imalatı yörede rağbet gören bir meslek dalı haline gelmiş ve birçok çizme ustası yetişmiştir. Sağır Usta’nın öğrettiği orijinal model “Karışık körük” diye tanımlanan ve kırma yapılmadan üretilen çizme modelidir. Karışık körük konçta kırma yapılmadan koncun kendiliğinden kırışmasıyla aldığı şekliyle kullanılırdı.1950’lerde Mehmet Yüksel Usta Girit’ten gelen çizmeyi yorumlayıp Söke ile anılacak olan “baklava (akordeon)” ve “düz körük” modellerini uygulayan kişi olmuştur. Sökeli ustalar baklava ve düz körüğü ustalıkla kırmayı başarmış, civar il ve ilçelerden gençlere bu mesleği incelikleriyle öğretmişlerdir. Baklava (akordeon) ve düz körük diye tanımlanan körüklü çizme modelleri Söke ile özdeşleşmiş çizme modelleridir.

Söke Körüklü Çizmesini diğer çizmelerden ayıran özellikler aşağıdaki gibidir:

- Çizmelerin konçlarında uygulanan baklava (akordeon) körük ve düz körüklerin kırılma şekli,
- Körüğün ayak içinde hava sirkülasyonunu sağlaması, yazları ayak terini emmesi, kışları sağlam tabanı ve sayasıyla ayağı soğuk havadan koruması,
- Sayada yüzük olarak dana derisinin, astarlık olarak da keçe derisinin kullanılması,
- Sayasında yüzük deri ile astar arasına “çiriş” denilen doğal malzemenin kullanılması,
- Taban astarı ile sayanın “larezma ” diye tanımlanan dikiş ile sabitlenmesi,
- Taban ile taban astarı arasında yürürken ses çıkarması için “gıcırdağ” denilen parçanın kullanılması,
- Her aşamasıyla el işçiliği ile imal edilen çizmelerin taban ve ökçesinin %100 köseleden üretilmesi,
- Taban ve topuk montajının ahşap çiviler ile yapılması.

Üretim Metodu:

Körüklü Çizmenin Üretim Aşamaları:

Sayanın üretimi:

- Geleneksel üretim yöntemlerine sadık kalınarak üretilen Söke Körüklü Çizmesi sipariş ile kişiye özel üretilmektedir. Çizmeyi kullanacak kişinin ayak taban ölçüsü, ayak tarak ölçüsü, diz boyu ölçüsü, ayak baldırının en kalın yerinin ölçüsü, kontrpiye (ayak tarağı yüksekliği), topuk ölçüsü alınarak ıstampası çıkarılır. Dana derisi ile astarlık keçi derisi belirlenen ölçülere göre kesilir, sayacı tarafından dikilir. Dikilen parçaların arasına çiriş sürülerek çekiçlenir, koncun arka çatısı biz ve çelik iğne ile çapraz ya da düz olarak saraç dikişi ile dikilir. Bu dikişte pamuk ipliği mumlanarak kullanılır.

Fort, bombe, taban astarı kösesinin hazırlanması ve sayanın kalıba giydirmesi:

- Fort, bombe, taban astarı kösesi belirlenen ölçülerde kesilerek suda bekletilir, sudan çıkartılıp istenilen tav elde edilinceye kadar beklenir, kenarları tıraşlanır.
- Taban astarlık kösele çizme kalıbının altına pürüzsüz kısmı içe gelecek şekilde sabitlenir, kösele taban astarının kalıp hizasında kenarları tıraşlanır.
- Sayacıdan gelen sayanın astarı nemlendirilir ve bekletilir.
- Fort topuk kısmına astar ile yüzlük derinin arasına çirişle sıvanarak yerleştirilir, sağ, sol ve arka olmak üzere üç yerden düz tığ ile delinerek sabitlenir.
- Saya pudralanarak astar kısmından kalıba çekilir.
- Meşin astarın üzerine çiriş sürülür, bombelik ince kösele burun kısmına yerleştirilir, üzerine tekrar çiriş sürülür.
- Yüzlük derinin kalıba montesi tamamlanır.
- Taban astarına sabitlenen yüzlük deri ile meşin astarın fazlalıkları tıraşlanır,
- Saya larezma (el dikişi) ile taban astarına sabitlenir(Larezma Söke'ye ait bir dikiş tekniğidir).
- Yapıştırıcı sürülüp beklemeye alınır, Bu beklemede ölçüye göre taban kösesi kesilerek suya bırakılır, falçalık ökçelerde hazırlanır.

Gıcırdağın yerleştirilmesi ve Taban montajı:

- Taban astarının topuk ile tarak kısmının arasına iki parmak eninde ayak ölçüsünün uzunluğuna göre ince kösele konulur, kenarları tıraşlanır. Bunun adı fırçetaadır. Bu işlem tabanın çökmesini engeller.
- Fırçetaanın ön kısmına tabanın tarak bölgesine10 cm uzunluğunda 2 cm eninde 4 parça keçi derisi parlak yüzeyleri birbirine değecek şekilde yerleştirilir. Halk dilinde buna gıcırdağ denir. Yürüdükçe ses çıkarsın, yürüyüşe hava versin diye gıcırdağın yerleştirildiği alan ilaçlanmaz.
- Sudan çıkan dinlendirilerek tavlanan taban kösesi içten çekiç ile dövülerek sertleşmesi sağlanır ve içi raspalanarak pürüzlendirilir. Çizmenin tabanı yapıştırılır. Köselenin taşan kısımları filo bıçağıyla kesilir.
- Çizme ters çevrilerek katoşla tutularak diz üzerinde sabit kalması sağlanır. Taban kaçaburuk yardımıyla birer cm aralıklarla delinir, 4,5 mm uzunluğunda ağaç çivilerle sabitlenir. Bu işlem bir sıra yapıldıktan sonra bu kez ağaç çivi aralara gelecek şekilde bir sıra daha ağaç çivi çakılır. Bu yapılan işleme “çapraz ağaç çivi çakışı” denilir.
- Falçalık (ökçelik) parça köseleler istenilen biçim ve ebatta topuk kısmına sağlı sollu olmak üzere ağaç çivi ile sabitlenir. Falçata ile üst kısımları tesviye edilir. Boşta kalan orta kısmı da oraya uygun şekilde önceden kesilen kösele ile kapatılarak kösele ağaç çivi ile sabitlenir ve tesviye edilir. Bu işlem istenilen topuk yüksekliğine kadar devam eder. En alt kısmına lastik topuk konularak topuk çivileri ile sabitlenir, fazlalık kısımları kesilerek atılır. Bu işlem bittikten sonra ökçenin kuruması için çizme bekletilir. Bekleme sonunda kösele tabanın kenarları temizlenir zımparalanır son şeklini alır. Çıkıntı sıfır ise kapalı piyonta, kenarları çıkıntılı ise açık piyonta diye tanımlanır.
- Çizmenin içi sünger ile nemlendirilerek tavllanır. Körük yapılmak üzere dinlendirilir.

Körük kırma ve Körük çeşitleri:

Körük, çizmenin get ile petnoz arasında kalan, el ile yapılan deriyi katlama tekniğidir. Söke ile özleşmiş iki çeşit körük vardır:

1. Düz Körük: Önden ve arkadan, aşağıdan yukarıya doğru petnozun her dört santimetresinde bir çıkıntı bırakılır. Böylece yanlarda kendiliğinden düz çıkıntılar oluşur, bu çıkıntıların adı düz köruktür. Görüntüsü sadedir.
2. Baklava Körük: Petnozun 1,5-2 cm üzerinden 3-4 cm aralıklarla deri danelye ile sıkıştırılır. Aynı işlem çizmenin arka kısmında da tekrarlanır. Başa dönerek her bir boğumun sağından ve solundan deri danelye ile sıkıştırılır, aynı işlem koncun ön ve arka ortalarında tekrarlanır. İşlem sonunda çizme gambaya konularak yukarıdan aşağıya doğru bastırılıp sıkıştırılır. Oluşan baklava şekli danelye yardımıyla köşelendirilerek hizalandırılıp kurumaya bırakılır. Ön ve arkadan 7, yan ve ortadan 8 sıra boğumdan oluşur. 24 saat bekletilir, bekleme sonunda gambalar çizmeden çıkartılır. Falça ökçe ve kösele kenarları aynı renkte boyanır ve cilalanır. Çizmenin imalatı yapılmış ve giyime hazır hale gelmiştir.

Körüklü Çizmenin Üretiminde Kullanılan Araçlar ve Gereçler:

a) Araçlar ve Kullanımları:

Danelye: Deriyi (sayayı) asılarak kalıba oturtmak için kullanılan bir el aletidir. Kerpetene benzer, tamamı demirdendir. Kerpetenden ayıran özellik kesici, koparıcı olmayıp, ağzı ördek ağzına benzer sadece bir nesneyi asılıp çekmeye yarar.

Eğri Tığ: Larezma dikişi için delik açmada kullanılan ucu eğri bir biz çeşididir.

Düz Tığ: Saraç dikişi için delik açmada kullanılan bir biz çeşididir.

Kaçaburuk: Tabanda kullanılan ağaç çiviler için yuva açmaya yarayan alettir.

Katoş (kayış): Kalıbın diz üzerinde sabit durmasını sağlayan kayıştır.

İsteka: Sayadaki kırışıklıkların giderilmesi amacıyla kullanılan ahşap el aletidir.

Sulistir: Koçboynuzundan yapılan, 5 cm eninde, 10-12 cm uzunluğunda, ökçe yapımında falçatanın deriye değip kesmemesi topukla derinin birleştiği yere yerleştirilerek kullanılan bir el aletidir.

Dış Raspa: Taban kösesinin kenarlarının pürüzsüz olması için kullanılan bir el aletidir.

İç Raspa: Kalıp çizmeden çıkarıldıktan sonra çizme içinden çıkan ağaç çivilerin ucunu kırıp pürüzsüzleştirmeye yarayan el aletidir.

Filo Bıçağı: Alt köselenin kenarlarının üst kısmının pürüzsüz kalmasını sağlar.

Gamba: Ayağın dizden aşağısını temsilen gürgen ağacından yaklaşık 60 cm uzunluğunda üç parça halinde sağ, sol ve anahtar olarak üretilen ve bilek kısmından oynak kalıptır. Koncun istenilen genişliğe getirilmesi ve körüğün sıkıştırılmasına yarar.

b) Gereçler ve Kullanımları:

Yüzlük Deri: Sayanın ayakkabı kısmında 1,5 mm, konç kısmında ise 1.3mm'lik dana derisi kullanılır

Meşin (Keçi Derisi): Çizme üretiminde astarlık olarak kullanılan, palamut ağacının meyvesiyle Bitkisel tabaklama yöntemi ile tabaklanmış Keçi derisidir.

Fortluk Kösele: Sığır derisinin daha yumuşak işlenmiş halidir. Çizmenin ayakkabı kısmındaki topuk kısmının sert durmasını sağlar.

Bombelik: Çizme kalıbının burun formunu almasını ve sert durmasını sağlayan, astar ile yüzlük deri arasına yerleştirilen ince köseledir.

Taban Astarı: sayanın tabanla birleştirilmesinde kullanılan ince köse çeşididir. Ağaç çivi tutma özelliği önemlidir.

Taban köselesi; 1-1,5 mm kalınlığında köseledir.

Falça (Ökçe) köselesi: Parça köselelerin üst üste ağaç çivilerle sabitlenerek ve her katta tesviye edilerek istenilen yükseklikte hazırlanan ve çizmenin topuğunda kullanılan köselelere verilen isimdir.

Çiriş (Yapıştırıcı): Çiriş otunun un haline getirilmesi ve suyla karıştırılarak macun haline getirilmesiyle elde edilen bir tür yapıştırıcı ve sertleştiricidir.

Ağaç Çivi: Tabanın montajında kullanılan gürgen ağacından yapılmış 4,5 cm'lik dayanıklı çividir.

Taranta: 3 cm eninde sağlam bir dokuma ürünüdür. Çizmenin iç astarıyla yüzey derisi arasına ve her iki yanına konur. Uçları çizmeden yukarıya doğru 1,5 cm daha uzundur. Çizmenin giyimini kolaylaştırmak için kullanılır.

Coğrafi Sınır İçerisinde Gerçekleşmesi Gereken Üretim, İşleme ve Diğer İşlemler:

Baklava ve düz körük formlarının ilk Sökeli ustalar tarafından uygulanmış ve öğretilmiş olması; ayırt edici körük formu ve üretim sürecindeki teknik detaylar Söke Körüklü Çizmesinin Söke ile özdeşleşmesini sağlamıştır.

Denetleme:

Denetimler Söke Belediyesi koordinatörlüğünde, Söke Ticaret Odasından, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinden, Adnan Menderes Üniversitesi Söke İşletme Fakültesinden, Aydın Meslek Yüksek Okulundan, Söke Meslek Yüksek Okulundan, Söke Terziler Tuhafiyeciler ve Benzerleri Esnaf ve Sanatkarlar Odasından ve Giritliler Kültür Dostluk ve Yardımlaşma Derneğinden oluşturulacak toplam 8 kişilik denetim mercii tarafından yapılacaktır. Denetim mercii en az 5 üyenin katılımı ile toplanacaktır. Denetimler 6 ayda bir düzenli olarak yapılacaktır. İhtiyaç duyulduğunda ve şikâyet üzerine her zaman yapılabilir.

Denetimler iki ana unsurdan oluşacaktır. Birincisi Söke Körüklü Çizmesinin üretiminde kullanılan malzemelerin, araç ve gereçlerin denetlenmesi, ikinci ise Söke Körüklü Çizmesinin üretim aşamalarının denetlenmesidir.

Söke Körüklü Çizmesinin üretiminde kullanılan malzemelerin, araç ve gereçlerin kontrolünde;

- Çizmenin üretiminde sayasında dana derisinin ve astarında keçi derisinin kullanılıp kullanılmadığı,
- Çizmenin bombesinin montajında saya ile astar arasında çiriş tozunun kullanılıp kullanılmadığı,
- Çizmenin tabanının ve ökçesinin üretiminde kösele kullanılıp kullanılmadığı,
- Çizmenin tabanının ve ökçesinin montajında ahşap çivi kullanılıp kullanılmadığı denetlenecektir.

Söke Körüklü Çizmesinin üretim aşamalarının kontrolünde;

- Çizmenin sayasında dikiş işleminde pamuk iplik kullanılıp kullanılmadığı,
- Taban astarı ile sayanın sabitlenmesinde Lazerma (el dikişi) kullanılıp kullanılmadığı,
- Çizmelerin konçlarında uygulanan baklava körük ve düz körüklerin kırılma şeklinin uygun olup olmadığı denetlenecektir. Ayrıca baklava körük modelinin yapımında kaliteyi belirleyen ustanın el sanatı ve becerisi ürün üzerinde kontrol edilecektir.

Denetim mercii, kamu kuruluşlarından veya özel kuruluşlardan veya bunlarda görevli uzman gerçek veya tüzel kişilerden denetimin gerçekleştirilmesi sırasında faydalanabilir veya hizmet satın alabilir. Denetim mercii hakların korunmasında hukuki süreçleri yürütür.